

مطالعه اتنوبوتانیکی گیاهان دارویی دهستان زارم رود نکا (استان مازندران)

عباس قلی پور^۱، مجید قربانی نهوجی^{۲*}، نسیم رسولی^۳، میثم حبیبی^۴

- ۱- استادیار، گروه زیست‌شناسی، دانشکده علوم، دانشگاه پیام‌نور، تهران، ایران
 - ۲- استادیار پژوهش، گروه کشت و توسعه مرکز تحقیقات گیاهان دارویی، پژوهشکده گیاهان دارویی جهاد دانشگاهی، کرج، ایران
 - ۳- دانشجوی کارشناسی ارشد، گروه زیست‌شناسی، دانشکده علوم، دانشگاه پیام‌نور، تهران، ایران
 - ۴- عضو هیأت علمی، گروه زیست‌شناسی، دانشکده علوم پایه و فنی مهندسی، دانشگاه گنبد، گنبد کاووس، ایران
- *آدرس مکاتبه: گروه کشت و توسعه مرکز تحقیقات گیاهان دارویی، پژوهشکده گیاهان دارویی جهاد دانشگاهی، کرج، صندوق پستی: ۳۱۳۷۵-۱۳۶۹، تلفن: ۰۲۶-۳۴۷۶۴۰۱۰-۱۹، نمابر: ۰۲۶-۳۴۷۶۴۰۲۱
پست الکترونیک: m.gh.nahooji@gmail.com

تاریخ دریافت: ۹۲/۹/۱۸

تاریخ تصویب: ۹۳/۳/۴

چکیده

مقدمه: استفاده از گیاهان به عنوان دارو، بخشی از فرهنگ مردمان بومی است که طی قرن‌های متمادی در مناطق روستایی شکل گرفته است. این دانش راهنمای مناسبی در کشف داروهای جدید در طب مدرن محسوب می‌شود. هدف: این پژوهش به منظور شناسایی و توصیف گیاهان دارویی، اندام مورد استفاده، نحوه و زمینه استفاده مردمان بومی دهستان زارم رود در استان مازندران انجام شده است.

روش بررسی: پس از آشنایی مقدماتی با منطقه و شناسایی افراد سالخورده و مطلع بومی در رابطه با استفاده از گیاهان دارویی، طی سال‌های ۱۳۹۲ - ۱۳۹۱ اطلاعات مورد نیاز از طریق مصاحبه رو در رو گردآوری شده و نمونه‌های گیاهی از رویشگاه‌های طبیعی جمع‌آوری شد. نمونه‌های هرباریومی با استفاده از منابع معتبر فلورستیکی به دقت نام‌گذاری شده و در هرباریوم دانشگاه پیام‌نور ساری نگهداری می‌شوند.

نتایج: گیاهان دارویی منطقه مشتمل بر ۶۴ گونه گیاهی می‌باشد. این گونه‌ها به ۵۱ جنس و ۳۴ تیره تعلق داشته و برای درمان بیماری‌های مختلف مورد استفاده قرار می‌گیرند. تیره‌های Rosaceae و Lamiaceae به ترتیب با ۹ و ۷ گونه به ترتیب با اهمیت‌ترین تیره‌های کاربردی منطقه محسوب می‌شوند. بیشترین موارد مصرف گیاهان دارویی منطقه به ترتیب در درمان ناراحتی‌های دستگاه گوارش، گردش خون و دفع ادرار مشاهده شده است. بر اساس منابع علمی موجود، ۱۶ گونه گیاه دارویی با کاربرد جدید در این منطقه شناسایی شدند.

نتیجه‌گیری: اطلاعات کاربردی گیاهان دارویی هر منطقه در حافظه افراد مسن آن مناطق نهفته است و در آینده نزدیک احتمالاً از بین خواهد رفت. لذا مستند کردن این دانش کاملاً ضروری به نظر می‌رسد. علاوه بر این، امکان شناسایی گیاهانی با ویژگی‌های فارماکولوژیک جدید نیز در خلال این نوع مطالعات کاملاً محتمل است.

گل واژگان: استان مازندران، اتنوبوتانی، دانش بومی، دهستان زارم رود، گیاهان دارویی

مقدمه

استان مازندران با برخورداری از آب و هوای خاص و تنوع گیاهی منحصر به فرد و همچنین روستاهای فراوانی که مردمان بومی آن قرن‌ها در تعامل با طبیعت بوده‌اند، از نظر دانش مردمان بومی غنی است. دهستان زارم‌رود واقع در جنوب شهرستان نکا دارای روستاهایی بیلاقی با قدمت زیاد و مردمان دام‌پرور و کشاورز می‌باشد و مطالعات اولیه نشان‌دهنده استفاده وسیع مردم بومی این منطقه از گیاهان دارویی بوده و بیان‌کننده غنای بالای منطقه از نظر اطلاعات منحصر به فرد گیاه‌شناسی مردمی می‌باشد [۱۷، ۱۶، ۱۴، ۶]. هدف این مطالعه، شناسایی و معرفی گیاهان دارویی مورد استفاده ساکنان محلی، اندام مورد استفاده، نحوه استفاده و زمینه درمانی گیاهان مذکور می‌باشد.

معرفی منطقه مورد مطالعه

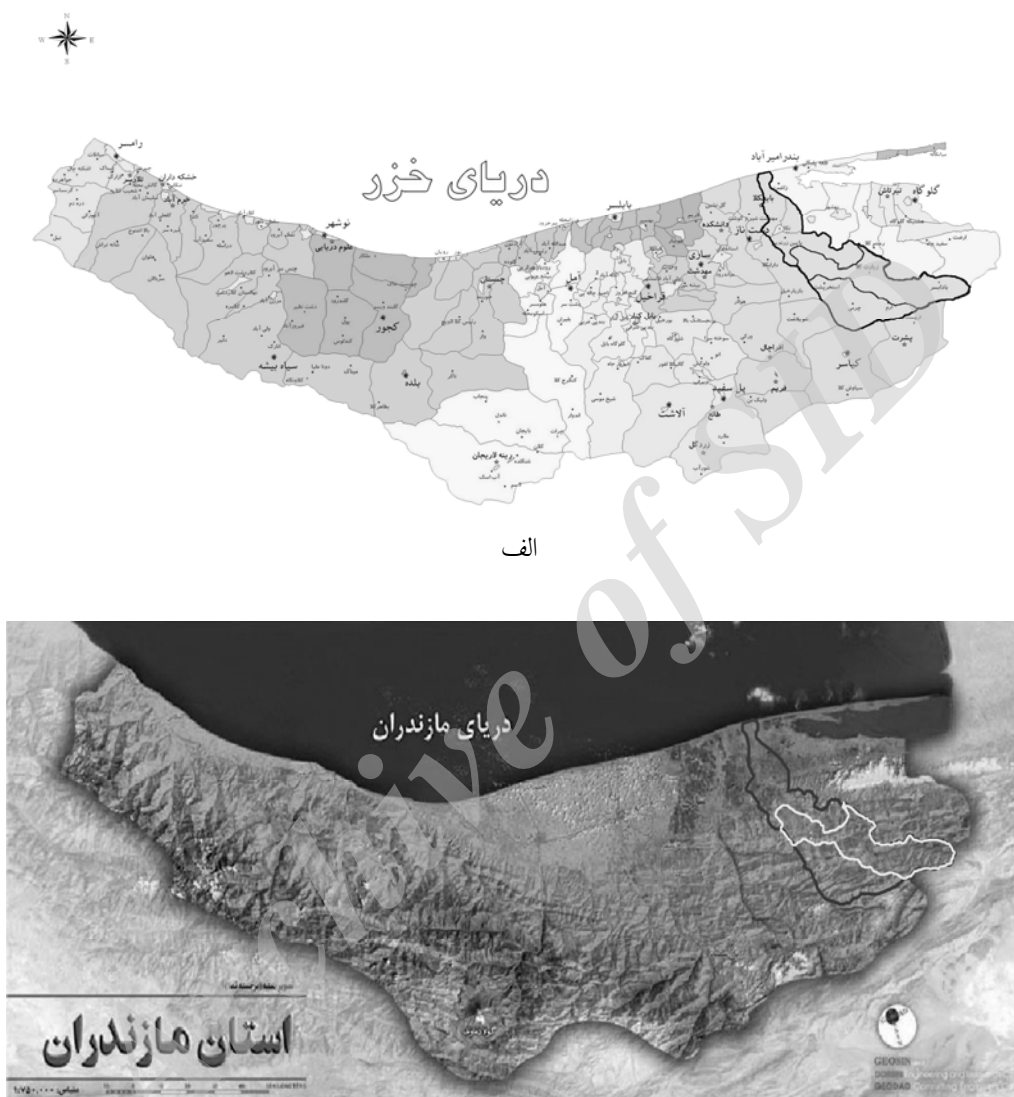
دهستان زارم رود در بخش هزارجریب شهرستان نکا (استان مازندران - شمال ایران) قرار دارد. این دهستان منطقه‌ای کوهستانی در دامنه ارتفاعی ۱۷۰۰ تا ۳۲۰۰ متر از سطح دریا قرار گرفته است، محدوده وسیعی از بخش هزارجریب در ضلع شمالی و شرقی آن را شامل شده و از شمال به روستاهای شهرستان بهشهر، از جنوب به دهستان استخرپشت و بخشی از روستاهای چهاردانگه شهرستان ساری و از مشرق با استان سمنان هم‌مرز است (شکل شماره ۱). پوشش گیاهی منطقه بر حسب تغییر میزان ارتفاع از حالت جنگلی تا مراتع و علفزارهای متراکم متغیر است. این دهستان با ۶۰۹ کیلومتر مربع وسعت، حدود ۱۱ هزار نفر جمعیت را در خود جای داده و از ۴۱ روستا با مرکزیت روستای زیارتکلا لائی تشکیل شده است. بخش کوهستانی شهرستان نکا به شدت ناهموار بوده و شیب دامنه‌ها در آن زیاد است و بر اساس پارامترهای مورد بررسی درخصوص بارش، رطوبت، تبخیرسنجی و سایر عوامل اکولوژیک، اینگونه برآورد می‌شود که منطقه در فصل تابستان از اقلیم معتدل و خنک و در فصل زمستان از اقلیم سرد و نسبتاً پربارش برخوردار بوده و به طور کلی نسبت به مناطق جلگه‌ای استان مازندران سردتر بوده و از اقلیم معتدل کوهستانی برخوردار است. بر اساس طبقه‌بندی کوپن، این منطقه در گروه مناطق سرد و کوهستانی قرار می‌گیرد. میانگین

ایران از نظر تنوع گیاهی، یکی از غنی‌ترین مناطق جنوب غربی آسیا می‌باشد. گیاهان دارویی، درصد قابل توجهی از گونه‌های گیاهی ایران را تشکیل می‌دهند و فلور ایران از این نظر از قابلیت بالایی برخوردار است. امروزه به دلیل عوارض جانبی ناشی از مصرف داروهای شیمیایی، رویکرد مردم به استفاده از داروهای گیاهی افزایش یافته و این امر موجب استفاده وسیع از گیاهان در رویشگاه‌های طبیعی شده است [۱]. شناسایی گیاهان متنوعی که در طبیعت وجود دارند همراه با مطالعه خصوصیات دارویی آنها، دریچه جدیدی را پیش روی دانشمندان و محققین رشته‌های مختلف گشوده و زمینه را برای درمان تعدادی از بیماری‌ها با این گیاهان فراهم آورده است. در بسیاری از مناطق هنوز گونه‌های دارویی ناشناخته‌ای وجود دارند که از سالیان گذشته تاکنون برای تسکین آلام و بیماری‌های اهالی بومی مورد استفاده قرار می‌گیرند [۳، ۲]. در نقاط مختلف جهان و ایران چنین اطلاعاتی در بین اقوام و گروه‌های مختلف وجود داشته و به صورت سینه به سینه از نسلی به نسل دیگر منتقل شده‌اند و با مدرن شدن جوامع، این اطلاعات ارزشمند به تدریج در حال از بین رفتن می‌باشند. با در نظر گرفتن این واقعیت، اولین گام در جهت استخراج کاربردی کردن اطلاعات نهفته شده در این چنین جوامعی، ارائه فهرست دقیقی از گیاهان دارویی، کاربردها و نحوه استفاده از این گیاهان در مناطق مورد نظر است. تاکنون مطالعات مختلفی در این زمینه در نقاط مختلف دنیا و ایران صورت گرفته است [۱۲ - ۴]. اولین مطالعه اتنوبوتانیکی گیاهان دارویی در ایران توسط هوپر و فیلد انجام شده است [۱۳]. مطالعات مشابهی نیز در مقیاس منطقه‌ای و استانی در نواحی مختلف کشور انجام شده است. به طور مثال در مطالعاتی که در استان مازندران و نیز منطقه ترکمن صحرا در استان گلستان انجام شده است به ترتیب تعداد ۲۱۰ و ۱۳۶ گونه دارویی معرفی شده و خصوصیات درمانی آنها مورد بررسی قرار گرفته است [۱۵، ۱۴]. به همین صورت مطالعات مشابه و متعددی را می‌توان اشاره نمود که به معرفی گیاهان دارویی مناطق مختلف کشور پهناور ایران پرداخته‌اند [۱۹ - ۱۶].

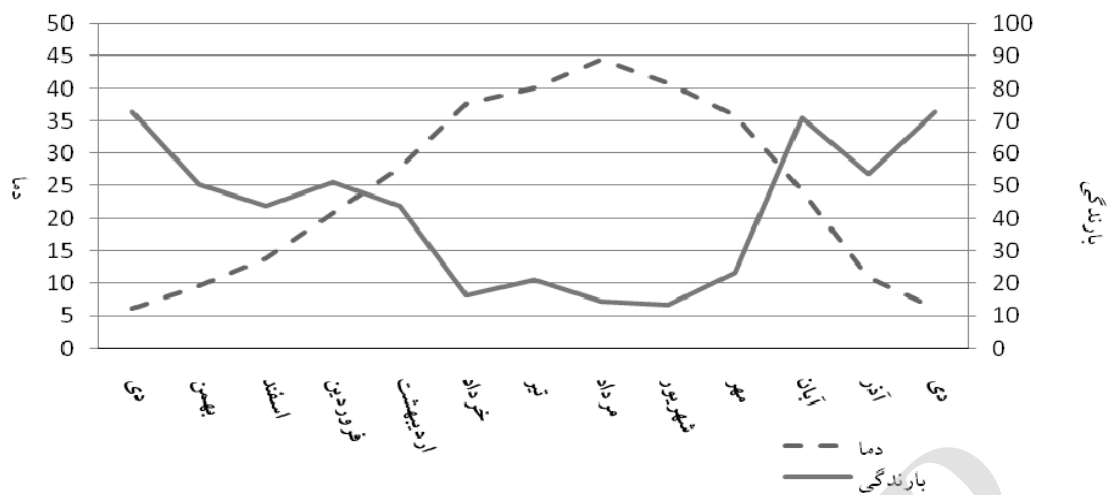
(آمپروترمیک) منطقه حد فاصل سال‌های ۱۳۸۰ الی ۱۳۹۱، به خوبی بیانگر شرایط آب و هوایی منطقه و همچنین طول شدت دوره پر باران و کم باران آن است (شکل شماره ۲).

دمای سالانه منطقه بر اساس میانگین آمار ۱۰ ساله، حداقل ۵- درجه و حداکثر ۳۵ درجه سانتی‌گراد است و متوسط بارندگی ۶۵۰ میلی‌متر می‌باشد [۲۰]. نمودار باران دمایی

شکل شماره ۱- موقعیت جغرافیایی شهرستان نکا و دهستان زارم رود در استان مازندران. (الف) نقشه تقسیمات کشوری، (ب) تصویر ماهواره‌ای

شکل شماره ۲- منحنی آمپروترمیک دهستان زارم رود در فاصله سال‌های ۱۳۸۰ الی ۱۳۹۱- طول مقطع بین دو منحنی طول دوره خشکی و دامنه آن شدت دوره خشکی منطقه را نشان می‌دهد (برگرفته از اطلاعات سازمان حفاظت محیط زیست استان مازندران)

مواد و روش‌ها

رو در رو پرسشنامه اطلاعات گیاهان کاربردی شامل؛ نام، سن، حرفه و سطح سواد فرد اطلاع دهنده، نام محلی گیاه مورد استفاده، نوع کاربرد گیاه، اندام مورد استفاده و نحوه استفاده افراد بومی از گیاه تکمیل شد. اطلاعات مربوط به مشخصات افراد پرسش شده از روستاهای مختلف منطقه در جدول شماره ۱ ارائه شده است. فرم رویشی گیاهان معرفی شده، بر اساس سیستم طبقه‌بندی Raunkiaer [۲۹] و کوروتیپ هر کدام از گیاهان نیز بر اساس منابع و کتب معتبر جغرافیای گیاهی تعیین شد [۳۱، ۳۰]. بر اساس منابع علمی موجود هر یک از گونه‌های شناسایی شده، از نظر کاربرد دارویی، ویژگی‌های اکولوژیک، پراکنش جغرافیایی و ... مورد ارزیابی قرار گرفتند. در نهایت ویژگی‌های دارویی گیاهان شناسایی شده، با اطلاعات ارائه شده در منابع علمی و اینترنتی معتبر مقایسه شد [۳۵ - ۳۲]. در ادامه لیست گیاهان شناسایی شده و اطلاعات کسب شده از هر نمونه به طور مجزا و دسته‌بندی شده به صورت جداول و نمودارهایی که با استفاده از نرم‌افزار Excel 2003، حاصل شده‌اند، ارائه شده است.

پس از شناسایی روستاها و راه‌های ارتباطی در نواحی صعب‌العبور و تهیه نقشه دقیق منطقه، گیاهان خودرو در فصول مختلف سال‌های ۱۳۹۱ و ۱۳۹۲ از رویشگاه‌های طبیعی جمع‌آوری و هر کدام به طور مجزا شماره‌گذاری شدند. به طور همزمان اطلاعات مربوط به تاریخ و مکان دقیق جمع‌آوری و سایر اطلاعات اخذ شده این گیاهان، در دفترچه‌های مخصوص ثبت شد. سپس با استفاده از روش‌های استاندارد علمی، نمونه‌های هرباریومی تهیه شدند [۲۱]. در مرحله بعد با استفاده از منابع معتبر گیاه‌شناسی نظیر فلورا ایرانیکا، فلور ایران، فلور رنگی ایران، فلور ترکیه و فلور روسیه [۲۶ - ۲۲]، نمونه‌های جمع‌آوری شده به دقت شناسایی و تعیین نام شده و بر اساس آخرین تغییرات در سیستم رده‌بندی فیلوژنتیکی گیاهان گلدار جهان (APG III) گروه‌بندی شدند [۲۷]. اسامی فارسی گیاهان نیز بر اساس منبع معتبر گیاه‌شناسی استخراج و یکسان‌سازی شدند [۲۸]. تمامی نمونه‌های گیاهی جمع‌آوری شده در هرباریوم دانشگاه پیام‌نور ساری نگهداری می‌شوند. در حین عملیات جمع‌آوری از عرصه‌های طبیعی، افراد مطلع هر منطقه نیز شناسایی شده و از طریق مصاحبه

جدول شماره ۱- مشخصات مربوط به افراد بومی پرسش شده و روستاهای منطقه

ردیف	نام روستا	ارتفاع از سطح دریا (متر)	مختصات جغرافیایی		افراد پرسش شده (نفر)		محدوده سنی افراد	سطح سواد
			طول جغرافیایی	عرض جغرافیایی	مرد	زن		
۱	چلمردی	۳۲۸ متر	۳۶ ۳۳ ۵۱.۶	۵۳ ۲۳ ۲۶.۷	۱	۲	۶۴-۵۳	بیسواد
۲	پوروا	۶۸۸ متر	۳۶ ۳۰ ۱۵.۶	۵۳ ۳۰ ۱۰.۲	۱	۳	۶۸-۵۴	بیسواد
۳	لائئی	۱۱۲۷ متر	۳۶ ۳۰ ۸.۹	۴۳ ۴۰ ۸.۰	۲	۱	۷۵-۵۰	ابتدایی تا بیسواد
۴	چنارین	۱۱۴۰ متر	۳۶ ۲۵ ۲۵.۳	۵۳ ۴۴ ۳۸.۹	۵	۷	۷۲-۴۰	دیپلم تا بیسواد
۵	زروم	۱۲۰۰ متر	۳۶ ۲۶ ۰۰.۹	۵۳ ۴۴ ۰۸.۵	۲	-	۶۰-۵۵	بیسواد
۶	آکرد	۱۲۵۶ متر	۳۶ ۲۶ ۱۵.۴	۵۳ ۴۱ ۳۵.۴	۳	۲	۷۰-۳۶	دیپلم تا بیسواد
۷	بندین	۱۲۶۶ متر	۳۶ ۲۵ ۰۳.۷	۵۳ ۴۳ ۴۵.۰	۳	-	۷۵-۶۰	ابتدایی تا بیسواد
۸	ورفام	۱۲۷۲ متر	۳۶ ۲۵ ۵۶.۹	۵۳ ۴۴ ۱۷.۲	۲	-	۷۰-۶۰	بیسواد
۹	آیرگاز	۱۳۱۲ متر	۳۶ ۲۴ ۵۵.۰	۵۳ ۴۳ ۴۵.۴	۲	۱	۶۲-۵۳	ابتدایی تا بیسواد
۱۰	تجرخیل	۱۳۳۱ متر	۳۶ ۲۴ ۴۰.۶	۵۳ ۴۱ ۴۱.۴	۳	-	۶۲-۵۵	بیسواد
۱۱	سیدخیل	۱۴۰۵ متر	۳۶ ۲۴ ۴۸.۶	۵۳ ۴۱ ۵۶.۵	۲	۱	۷۲-۴۰	دیپلم تا بیسواد

نتایج

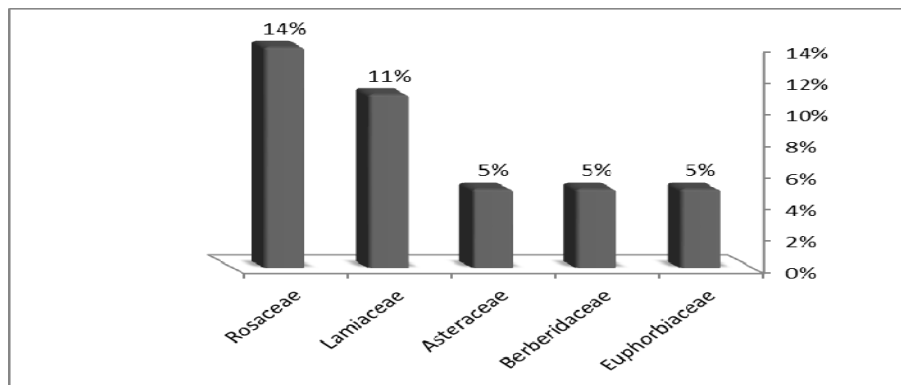
رویشی فانروفیت و تروفیت به ترتیب در درجه اهمیت بعدی قرار دارند (شکل شماره ۵).

از نظر زمینه مصرف، بیشتر گیاهان منطقه برای درمان بیماری‌های مربوط به سیستم‌های گوارشی، گردش خون، تنفس و اداری - تناسلی به کار می‌روند و کم‌ترین مصرف در درمان بیماری‌های عصبی می‌باشد (شکل شماره ۶). بیشترین بخش‌های گیاهی مورد مصرف نیز مربوط به برگ، میوه و بخش‌های هوایی می‌باشد (شکل شماره ۷). همچنین متداول‌ترین شیوه مصرف گیاهان دارویی منطقه مطالعه شده به صورت دم‌کرده و جوشانده و کمترین درصد شیوه مصرف نیز به صورت پاشویه می‌باشد (شکل شماره ۸).

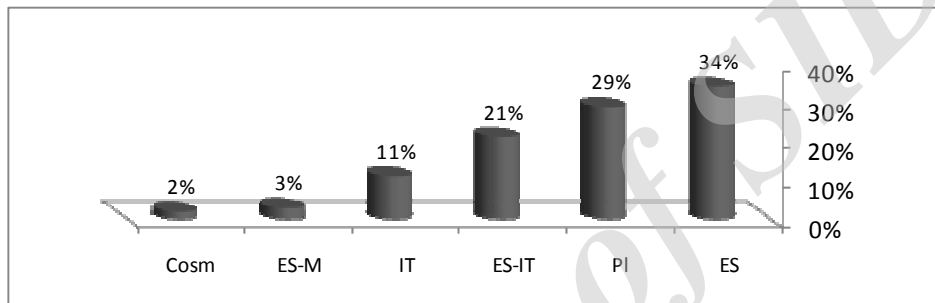
فهرست گیاهان دارویی منطقه همراه با سایر جزئیات شامل نام تیره، نام علمی، نام محلی، نام فارسی، فرم رویشی، کورتیپ، قسمت مورد استفاده و شیوه مصرف و کاربرد متداول گیاه در منطقه، در جدول شماره ۲ ارائه شده است.

در مجموع تعداد ۶۴ گونه گیاهی متعلق به ۵۱ جنس از ۳۴ تیره به عنوان گیاهان دارویی رایج توسط افراد بومی منطقه مورد مطالعه مورد استفاده قرار می‌گیرند. تعداد ۵ گونه گیاهی متعلق به نهانزادان آوندی (۳ گونه سرخس و ۲ گونه دم‌اسب) و ۲ گونه متعلق به بازدانگان بوده و بقیه گیاهان دارویی منطقه به گروه نهاندانگان تعلق دارند. تیره‌های گل سرخ (Rosaceae) با ۹ گونه (۱۴ درصد) و نعنا (Lamiaceae) با ۷ گونه (۱۱ درصد)، بزرگ‌ترین تیره‌های منطقه از نظر غنای گونه‌ای گیاهان دارویی می‌باشند (شکل شماره ۳). از نظر جغرافیای گیاهی، ۳۴ درصد از تعداد کل گونه‌ها عنصر رویشی ناحیه اروپا- سیبری، ۲۹ درصد از گونه‌ها چند ناحیه‌ای، ۲۱ درصد عناصر مشترک نواحی اروپا - سیبری و ایران - تورانی و ۱۱ درصد عنصر رویشی ناحیه ایران - تورانی می‌باشند (شکل شماره ۴). از نظر فرم رویشی نیز بیشتر گیاهان دارویی منطقه به گروه همی کریپتوفیت‌ها تعلق داشته و فرم‌های

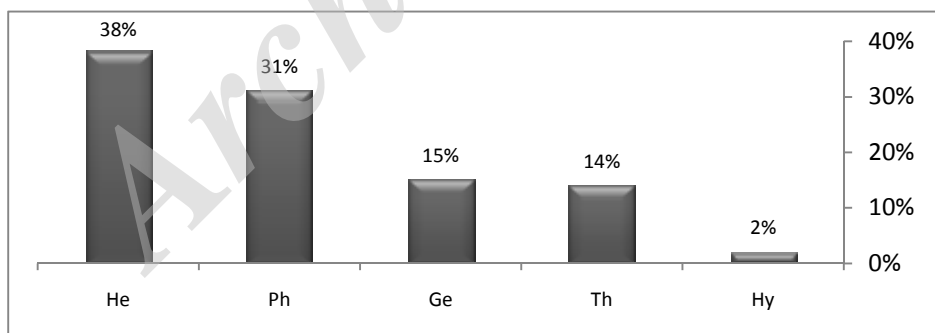

شکل شماره ۳- درصد فراوانی تیره‌های بزرگ از نظر غنای گونه‌های گیاهان دارویی در دهستان زارم‌رود

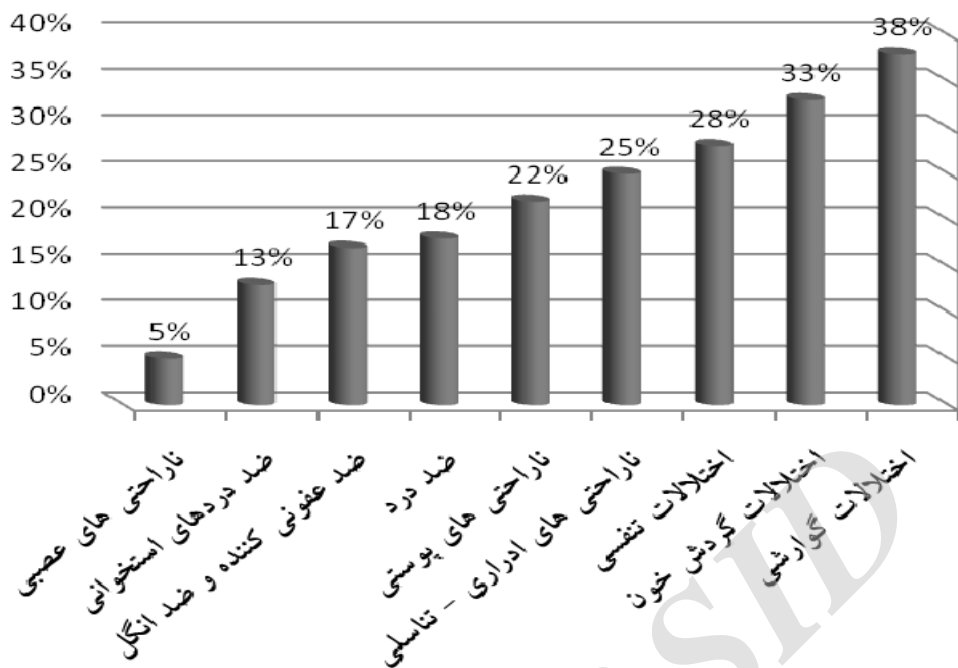

شکل شماره ۴- توزیع فراوانی گیاهان دارویی در دهستان زارم‌رود در واحدهای جغرافیای گیاهی (ES= ناحیه اروپا - سبیری، PI= چند ناحیه‌ای، IT= ناحیه ایران- تورانی، M= ناحیه مدیترانه‌ای، Cosm= جهان وطنی)

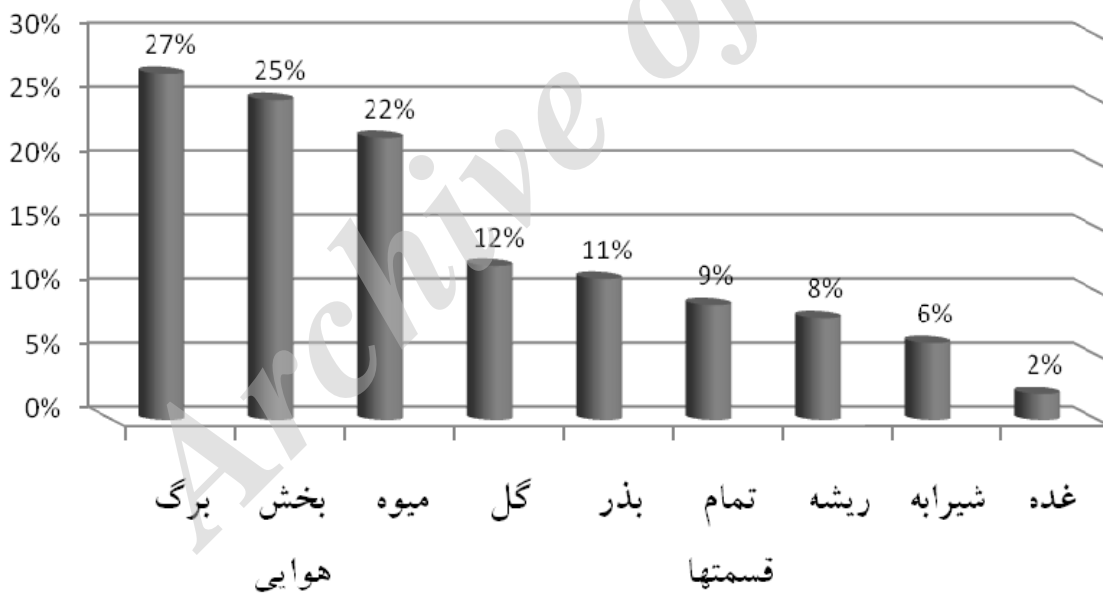

شکل شماره ۵- توزیع فراوانی شکل زیستی گونه‌های گیاهان دارویی در دهستان زارم‌رود (شکل زیستی: Th= تروفیت، Ph= فانروفیت، He= همی کریپتوفیت، Ge= ژئوفیت، Hy= هیدروفیت)

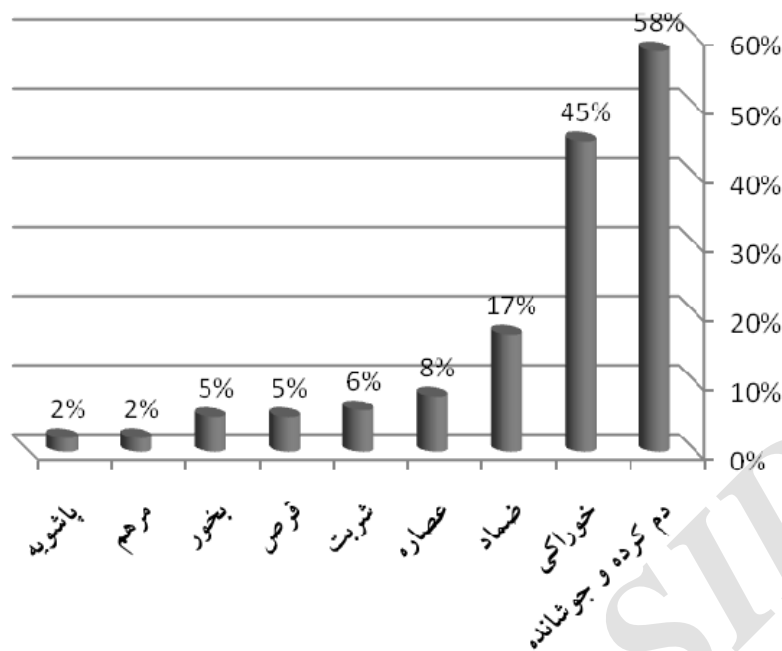

شکل شماره ۶- توزیع فراوانی زمینه‌های درمانی داروهای گیاهی مورد استفاده در دهستان زارم‌رود

شکل شماره ۷- توزیع فراوانی بخش‌های گیاهی مورد استفاده در درمان بیماری‌ها

شکل شماره ۸- توزیع فراوانی نحوه مصرف داروهای گیاهی در منطقه

Juglans regia, *Mentha aquatica*, *Onosma microcarpa*, *Pterocarya fraxinifolia*, *Phleum paniculatum*, *Punica granatum*, *Rubus hyrcanus*, *Rubus persicus*, *Sambucus ebulus*, *Teucrium hyrcanicum*, *Verbascum stachydiforme*, (جدول شماره ۲).

اگرچه در منابع شناخته شده گیاهان دارویی [۳۵ - ۳۲]، گزارشی مبنی بر دارویی بودن گیاهانی چون برگ بوئی، لرگ، بلندمازو و خونی‌واش وجود ندارد، ولی این گیاهان به فراوانی در منطقه مورد مطالعه، برای درمان بیماری‌ها مورد استفاده قرار می‌گیرند. افراد بومی از دم کرده و عصاره برگ گیاه برگ بوئی (*Daphne pontica*) برای درمان کمردرد، شکم‌درد، اسهال، دل‌پیچه و عفونت‌های کلیوی استفاده می‌کنند. از لرگ (*Pterocarya fraxinifolia*) به گیاهی عنوان خواب‌آور و مقوی، و از خونی‌واش (*Phleum paniculatum*) برای درمان زخم و برفک زبان استفاده می‌کنند. همچنین برای برخی گیاهان کاربردهای جدیدی معرفی شده است که تاکنون در منابع به آنها اشاره‌ای نشده است. از جمله می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: از پوست سبز میوه گردو (*Juglans regia*) با نام

بحث

گرایش زیاد مردم به درمان‌های طبیعی و بی‌ضرر و در عین حال سهولت دسترسی به منابع دارویی و همچنین مقرون به صرفه بودن آن، باعث استفاده وسیع گیاهان دارویی در طب سنتی ایران شده است و با توجه به اینکه افراد سالخورده روستاها دارای اطلاعات ارزشمندی درباره این گیاهان هستند و با مرگ این افراد، دانش سنتی آنها نیز به سرعت نابود می‌شود، به نظر می‌رسد که ثبت و محفوظ نگه‌داشتن این اطلاعات بیش از پیش لازم است [۶، ۷، ۱]. در طول انجام پژوهش حاضر ۳ نفر از افراد مطلع محلی شناسایی شده، قبل از ثبت اطلاعات از دنیا رفتند و با مرگ آنها بخشی از اطلاعات با ارزش از بین رفت. در مطالعه حاضر، تعداد ۶۴ گونه گیاه دارویی متعلق به ۵۱ جنس از ۳۴ تیره از دهستان زارم‌رود شهرستان نکا شناسایی شدند. با مقایسه نتایج به دست آمده با منابع موجود، کاربردهای سنتی جدیدی برای ۱۶ گونه از گیاهان جمع‌آوری شده، ملاحظه شد که در منابع قبلی به آنها اشاره نشده است [۱۶ - ۱۴، ۶]. این گونه‌ها عبارتند از: *Anthemis altissima*, *Calystegia sepium*, *Daphne pontica*, *Equisetum arvense*, *Equisetum telmateia*,

جدول شماره ۲- فهرست گیاهان دارویی در دهستان زارم رود

شکل زیستی گیاهان: تروفیت = Th ، فانروفیت = Ph ، همی کریپتوفیت = He ، ژئوفیت = Ge ، هیدروفیت = Hy

کوروتپ گیاهان: چند ناحیه‌ای (گونه‌ها در بیش از دو ناحیه پراکنش دارند) = Plur ، مدیترانه‌ای = M ، ایران- تورانی = IT ، اروپا- سیبری = ES ، جهان وطنی = Cosm

تیره	نام علمی	نام فارسی	نام محلی	فرم رویشی	قسمت مورد استفاده	نحوه مصرف	کاربرد متداول در منطقه	شماره هرباریومی
Adiantaceae	<i>Adiantum capillus-veneris</i> L.	پر سیاوشان	سلیک‌واش	Ge	بخش هوایی	دم‌کرده، بخور، خشک شده یا غذا	درمان دل‌درد، شکم‌درد، اسهال، آسم، خلط‌آور و ضدسرفه	۲۳۶۹
Adoxaceae	<i>Sambucus ebulus</i> L.	آقلی، شوند	بلم	He	برگ و میوه	استعمال موضعی گیاه تازه و ضماد	ضد عفونی کننده، درمان زخم و قارچ بین انگشتان، رفع التهاب، درمان عفونت و درد چشم	۲۲۵۷
Amaryllidaceae	<i>Allium paradoxum</i> (M. Bieb.) G. Don	پیاز زنگوله‌ای	آلزی	Ge	تمام بخش‌های گیاه	سبزی خوردن	ضد کرم روده، درمان چربی خون	۲۲۷۰
Apiaceae	<i>Heracleum persicum</i> Desf. Ex Fischer.	گلبر	کلیک	He	بلبر	دم‌کرده، چاشنی غذا	درمان درد معده، سرما خوردگی، ضد کرم	۲۳۷۵
Aspleniaceae	<i>Asplenium adiantum-nigrum</i> L.	سرخس شاخ گوزنی	سلیک‌واش	Ge	بخش هوایی	دم‌کرده	درمان سرماخوردگی، آسم، سینه پهلوی، ضدسرفه	۲۴۰۴
Aspleniaceae	<i>Asplenium trichomanes</i> L.	سبز زارو	سلیک‌واش	Ge	بخش هوایی	دم‌کرده، بخور	درمان سرماخوردگی، آسم، ضدسرفه، خلط‌آور	۲۴۳۳

ادامه جدول شماره ۲-

شماره هرابومی	کاربرد متداول در منطقه	نحوه مصرف	قسمت مورد استفاده	کودتیب	نم روشی	نام محلی	نام فارسی	نام علمی	تیره
۲۳۷۴	برای ترک دست و پا و لگات پوستان و موی سر عفونت و پیش دل و شکم	بخور دم کرده، حمام	گل	IT-ES	He	گری سری	بابونه رفیع	<i>Anthemis alissima</i> L.	
۲۳۱۱	ضد درد، ضد ورم پا، رفع دل درد بچه‌ها یا نبات، رفع دلچسپه، گریش درد در میان زردی، تسهیل درد زایمان	ضماد، آب تازه گیاه	بخش هوایی	IT-ES	Th	موزه	دوبه خوزی	<i>Arenisic annua</i> L.	Asteraceae
۲۳۲۳	تسکین تصفیه و روان کننده خون، کاهش قند خون و مقوی معده	دم کرده	تمام بخش های گیاه	PI	He	کاسنی	کاسنی	<i>Cichorium imbyus</i> L.	
۲۳۷۹	استهلا آور تصفیه و روان کننده خون، درمان چربی خون، رفع خشکی کبد، ضد کرم حیوانات	میوه به صورت جام، آب زرشک، مریه، عصاره ریشه	میوه، ریشه	IT	Ph	زرشک	زرشک زرشکانی	<i>Berberis integerrima</i> Bunge	
۲۳۷۷	استهلا آور تصفیه و روان کننده خون، درمان چربی خون، رفع خشکی کبد، ضد کرم حیوانات	میوه به صورت جام، آب زرشک، مریه، عصاره ریشه	میوه، ریشه	ES	Ph	زرشک	زرشک راست تپوشه	<i>Berberis orthobotrys</i> Bien. ex Aitch.	Berberidaceae
۲۳۵۱	استهلا آور تصفیه و روان کننده خون، درمان چربی خون، رفع خشکی کبد، ضد کرم حیوانات	ریشه، میوه به صورت جام، عصاره ریشه، مریه، عصاره ریشه	میوه	ES	Ph	زرشک	زرشک	<i>Berberis vulgaris</i> L.	

ادامه جدول شماره ۲-

شماره هرباریومی	کاربرد متداول در منطقه	نحوه مصرف	قسمت مورد استفاده	کورتیجی	فرم رویشی	نام محلی	نام فارسی	نام علمی	تیره
۲۲۱۱	درمان آسم، سینه پهلوی سرماخوردگی، آرامش اعصاب	دم کرده	گل	ES	He	گل گازیان	گل گازیان ایرانی Mey.	<i>Echium amoenum</i> Fish & C. A.	Boraginaceae
۲۴۲۷	درمان زخم و التیام ضرب خوردگی و شکستگی	ضماد	ریشه	IT	He	آکچو	زنگیلهای دانه ریز	<i>Onosma microcarpa</i> Stev. ex Dc.	Boraginaceae
۲۴۲۷	رفع دل درد و درد معده	خوراکی	بذر، بخش هوایی	IT	He	اوتره	علف چشمه، بولاع اوتی	<i>Nasturtium officinale</i> R. Br.	Brassicaceae
۲۴۰۱	برای خشکی و رفع گرما، تب، درمان زردی، ملز، مصرف در دوران بارداری	دم کرده، شربت	بذر	PI	Th	خاکتیر	خاکتیر لندی	<i>Sisymbrium trio</i> L.	Brassicaceae
۲۴۰۹	درمان بیخوابی و شکم درد	به صورت پخته	بخش هوایی	ES	Th	گندمک	گندمک زنگیلهای	<i>Stellaria holostea</i> L.	Caryophyllaceae
۲۲۵۸	فصل بیخوابی و سرماخوردگی، درمان جوش‌های صورت	دم کرده و جوشانده	همه‌ی بخش‌های گیاه	ES-IT	He	گکباریم	پیچک جنگلی	<i>Calystegia sepium</i> L. (R.Br.)	Convulvulaceae
۲۴۰۳	ملز، رفع سنگ کلیه و مثانه و صفرا، کلوی	دم کرده و جوشانده	سرشاخه	PI	Ph	لمبیر	ارس، تیرو	<i>Juniperus communis</i> L.	Cupressaceae

ادامه جدول شماره ۷

شماره هرباریومی	کاربرد متداول در منطقه	نحوه مصرف	قسمت مورد استفاده	کودرتیب	فرد رویشی	نام محلی	نام فارسی	نام علمی	تیره
۲۳۷۱	ضد ورم و درد مفاصل، درمان کم‌خونی و بیماری قند، درمان پیوست، اطافیت پیوست	دم کرده، جوشانده، ضماد	پخش هوایی	PI	Ge	ترکمن ریش	دم اسب صحرائی	<i>Equisetum arvense</i> L.	Equisetaceae
۲۳۷۲	درمان کم‌خونی و بیماری قند، درمان پیوست، ضد ورم و درد مفاصل، اطافیت پیوست	دم کرده، جوشانده، ضماد	پخش هوایی	IT-ES	Ge	دم اسب	دم اسب	<i>Equisetum telmateia</i> Ehrh.	Equisetaceae
۲۴۱۰	درمان زگیل، زخم و پیوست	شیره، قرض	شیره ساقه	IT-ES	He	ورگ شیر	فرغون چنگلی	<i>Euphorbia amygdaloides</i> L.	Euphorbiaceae
۲۴۱۲	درمان زگیل، زخم و پیوست	شیره، قرض	شیره ساقه	PI	Th	ورگ شیر	فرغون، شیر سنگ	<i>Euphorbia helioscopia</i> L.	Euphorbiaceae
۲۴۱۱	درمان زگیل، زخم و پیوست	شیره، قرض	شیره ساقه	PI	Th	ورگ شیر	فرغون زگیل دار	<i>Euphorbia pepus</i> L.	Euphorbiaceae
۲۵۷۴	تیسره، افزایش دهانه شیر دام رفع اسهال، درمان سیاه سرفه، کاهش قند خون، درمان دردهای روماتیسمی و مفصلی، سفید کردن و از بین بردن چرم دندان، حشره کش	دم کرده و جوشانده	برگ، درمانه	ES	Ph	موزی	بلوط بلندماو	<i>Quercus castanifolia</i> C. A. Mey.	Fagaceae
۲۳۷۸		دم کرده، ضماد	میوه و برگ	ES-M	Ph	آغوز	گردو	<i>Juglans regia</i> L.	Juglandaceae
۲۵۷۸	خواص آرد، مقوی	دم کرده برگ، کاله پرشته	برگ، دانه	ES	Ph	لرک	لرک	<i>Pterocarya fraxinifolia</i> (Poir.) Spach	Juglandaceae

ادامه جدول شماره ۲-

شماره هرباریومی	کاربرد متداول در منطقه	نحوه مصرف	نقسمت مورد استفاده	کودرتیب	فرم رویشی	نام محلی	نام فارسی	نام علمی	تیره
۲۲۲۵	اشتیاق آور، باز کردن راه دستگاه گوارش، درمان درد معده و بیضی مای کبدی	جوشانده، دم کرده	بخش هوایی	IT	He	مروزش علف	سفید مسکک، لبه‌بسی بوته‌ای	<i>Alyga chamaecistus</i> Ging. Ex Benth.	
۲۲۲۶	درمان گلزد، زخم و کورک	دم کرده، مرهم	بخش هوایی	IT-ES	He	گرگزنه	گرگزنه سفید	<i>Lamium album</i> L.	
۲۲۲۷	درمان درد، درد مفاصل، درمان نفخ و وزم معده	خوراکی	بخش هوایی	PI	Hy	ادچی	بوته آبی، سوسنبر	<i>Mentha aquatica</i> L.	
۲۲۲۸	درمان عفونت دستگاه تناسلی زنان، مسکن، درمان زردی، وزم، نفخ معده	ضماد، حمام، جوشانده و دم کرده	بخش هوایی	PI	Ge	پسو	بوته دمیوکار	<i>Mentha longifolia</i> L.	Lamiaceae
۲۲۲۹	اشتیاق آور، ضد سرماخوردگی، ضامسرفه، درمان درد معده، روده روده و شکم و دردهای روماتیسمی، به علت مطر بودن با چای دم می‌کنند	دم کرده	برگ و گل	IT-ES	He	اورشسک	موزنگوش	<i>Origanum vulgare</i> L.	
۲۲۳۰	ضد عفونی کننده، درمان زخم، ضد کرم	ضماد	بخش هوایی	ES	He	گنیم راجن	مورم نخودی خوزی	<i>Teucrium hyrcanicum</i> L.	
۲۲۳۱	تسکین‌دهنده، ضد سرماخوردگی، مسکن	دم کرده، حمام	برگ	PI	He	اچیم	مورم نخودی، کاپوره	<i>Teucrium polium</i> L.	
۲۲۳۲	رفع گرما و خشکی، تسکین توتیسی	تسکین	گل	IT-ES	Ge	ملاسه سر	لله کوهی	<i>Tulipa montana</i> Lindl.	Liliaceae

ادامه جدول شماره ۲ -

شماره هرباریومی	کاربرد متداول در منطقه	نحوه مصرف	قسمت مورد استفاده	کورتیپ	فم رویشی	نام محلی	نام فارسی	نام علمی	تیره
۳۳۵۰	تنظیم فشار قند و چربی خون، التیام زخم و درم لکه پیدا از کتیدین دندان	رب ابله خوراکی	میوه	Pl	Ph	پار	انار	<i>Punica granatum</i> L.	Lythraceae
۳۳۵۲	درمان سرماخوردگی، سرفه، رفع سردرد (با چنان)، درمان تازانی (با گیاهان دیگر)	چوبشالده، دم کرده همراه با چنان	گل	IT-ES	He	گل جنینی	جنینی	<i>Aleca lenkoranica</i> Iljin	Malvaceae
۳۳۵۱	درمان سینه پهلو، قند خون، چربی خون، سرباز کردن زخم و مدل	شیر، دم کرده همراه با غذا	برگ	Pl	Th	تاکلی	پیرک معمولی	<i>Malva neglecta</i> Wallr.	Malvaceae
۳۳۵۳	مدل، تصفیه کننده خون	به صورت خام و مریا	میوه	ES-IT	Ph	تی درار	توت سفید	<i>Morus alba</i> L.	Moraceae
۲۴۰۰	تقویت قوای جنسی	غذاه را پخته و خشک کرده و مصرف می کنند	غذاه	IT-ES	Ge	لانو	شعل سیمونی	<i>Orchis simia</i> Lam	Orchidaceae
۲۴۰	درمان زخم زرد و کچلی	ضماد، پودر برگ خشک	برگ و سبزه ساقه	ES	He	ژنگلی	ماهیوان	<i>Chelidonium majus</i> L.	Papaveraceae
۲۴۱۰	التیام زخم، با چنان برای رفع سردرد	خشک و پودر شده	پیش هوانی	Pl	Th	شانهزه	شانهزه ایرانی	<i>Fumaria vaillantii</i> Loisel.	Papaveraceae
۲۴۱۵	درمان آسم، سرفه، سینه پهلو	دم کرده و چوبشالده	بذر	Pl	He	پارتنگی	پارهنک سبزه‌پای	<i>Plantago lanceolata</i> L.	Plantaginaceae
۲۴۲۳	درمان آسم، سرفه، سینه پهلو، کمردرد، کلیه درد	دم کرده و چوبشالده	بذر	Pl	He	پارتنگی	پارهنک	<i>Plantago major</i> L.	Plantaginaceae

ادامه جدول شماره ۲-

شماره هرباریومی	کاربرد متداول در منطقه	نحوه مصرف	قسمت مورد استفاده	کودرتیب	نرم رویشی	نام محلی	نام فارسی	نام علمی	تیره
۲۳۸۸	برای درمان زخم و برک زبان	دم کرده و جوشانده	گل آذین، گیاه تازه	IT	Th	مربای	دم گریه ای پالنگری، خونی وانی	<i>Phleum paniculatum</i> Huds.	
۲۳۹۷	چاق کننده ولی نفخ آوز تبیر، پایین آورنده قند خون	به صورت آرد و پنجه شده	بذر	PI	Th	گرس	ارزنی، گورس	<i>Setaria glauca</i> (L.) P. Beauv.	Poaceae
۲۴۴۱	درمان سرماخوردگی	دم کرده و جوشانده	گل	ES	Ge	گورنوبه	نگرینار	<i>Cyclamen coum</i> Mill.	Primulaceae
۲۴۴۳	ضد بیروست، مفید برای تقویت قلب	خوراکی	میوه	DS	Ph	سرخه ولک	سرخه ولک، زارالک برگ ریز	<i>Crataegus microphylla</i> C. Koch	
۲۴۴۳	تصفیه کننده خون، پایین آورنده چربی خون	خوراکی	میوه	ES	Ph	سیو ولک	سیاه ولک	<i>Crataegus pentagyna</i> Waldst. & Kil. ex Wild.	
۲۴۴۹	درمان اسهال، ضد بیروست، درمان حالت تهوع	خوراکی، مریه، میوه را کوبیده با نمک مخلوط می کنند	میوه	ES	Ph	بیه	سینه سینه چنگلی	<i>Malus orientalis</i> Uglitzk	Rosaceae
۲۴۵۵	درمان اسهال، تبیر، تنظیم قند چربی و فشارخون	خوراکی، جوشانده	میوه و برگ	ES	Ph	گندس	ارگیل	<i>Mespilus germanica</i> L.	
۲۴۶۱	درمان دل درد	خوراکی	بخش هوایی، میوه	ES+IT	He	صندوفی	پنجه برگ رونده	<i>Potentilla reptans</i> L.	

ادامه جدول شماره ۲-

شماره هرباریومی	کاربرد متداول در منطقه	نحوه مصرف	قسمت مورد استفاده	کودرتیب	نرم رویشی	نام محلی	نام فارسی	نام علمی	تیره
۲۳۳۷	تنظیم فشارخون، قند و چربی خون	خوراکی	میوه	ES-IT	Ph	هلی	آلویه	<i>Prunus divaricata</i> Ledeb.	
۲۴۱۹	آرامش اعصاب	دم کرده	گل	ES	Ph	نسترن	نسترن وحشی	<i>Rosa canina</i> L.	
۲۲۵۰	درمان قارچ لای انگشتان دست و پا، مسهل، درمان قند و فشارخون	خوراکی، شربت، جوشانده	میوه ریشه	ES	Ph	نیش	نمشک خوری	<i>Rubus hyrcanus</i> Juz.	
۲۴۲۰	درمان قارچ لای انگشتان دست و پا، مسهل، درمان قند و فشارخون	خوراکی، شربت، جوشانده	میوه ریشه	ES	Ph	نمش	نمشک ایرانی	<i>Rubus persicus</i> Boiss.	
۲۲۵۱	مدر، تسهیل	دم کرده و پاشویه	برگ	IT	Ph	فک	بید سفید	<i>Salix alba</i> L.	
۲۴۲۱	مسکن، ضد درد و قولنج، سوزش کردن زخم و کورک	ضماد	برگ ریشه	ES	He	پتبول	گل ماهور سببهای	<i>Verbascum stachydiforme</i> Boiss. & Buhse	
۲۴۲۸	برای سقط جنین	خوراکی	میوه	ES	He	عروسک پست پرده	عروسک پست پرده	<i>Physalis alkekengi</i> L.	
۲۴۲۵	درمان سرطان (انواع سرطان به ویژه سرطان دستگاه گوارش)	دم کرده	برگ، میوه	ES	Ph	سوزار	سرخسار	<i>Taxus baccata</i> L.	
۲۲۵۲	درمان کمر درد، شکم درد، اسهال، دلیچه، عفونت‌های کلیوی، درمان سرمایخوردگی	دم کرده، ضماد	برگ	ES	Ph	پودرانج	برگ بومی	<i>Daphne pontica</i> L.	

ادامه جدول شماره ۲-

شماره هریاردویی	کاربرد متداول در منطقه	نحوه مصرف	قسمت مورد استفاده	گروه ترکیب	فرم رویشی	نام محلی	نام فارسی	نام علمی	تیره
۲۱۱۳۳	درمان چربی خون، کاهش قند و فشار خون، تنگی نفس، مادن درمان سنگ کلیه، تسریع جریان خون	دم کرده جویاننده، خوراکی	تمام بخش های گیاه	Cosm	He	گزنه	گزنه دوپایه	<i>Urtica dioica</i> L.	Urticaceae
۲۱۲۵۵	تنبیه، درمان پیوسته، تصفیه کننده خون، درمان سرماخوردگی، تقویتی	جویاننده، دم کرده	تمام بخش های گیاه	ES	He	ونبویه	بنفشه سفید	<i>Viola alba</i> Besser	Violaceae
۲۱۵۱۶	تنبیه، درمان پیوسته، تصفیه کننده خون، درمان سرماخوردگی، تقویتی	جویاننده، دم کرده	تمام بخش های گیاه	ES-IT	He	ونبویه	بنفشه معطر	<i>Viola odorata</i> L.	Violaceae

کاربردی و درمانی آنها معرفی شد [۶] این دو منطقه در امتداد شرقی منطقه زارم رود در شهرستان نکا قرار گرفته‌اند. با مقایسه نتایج مطالعه حاضر با نحوه استفاده و آثار درمانی ذکر شده در منابع معتبر گیاهان دارویی و مطالعات مذکور، کاربردها و آثار جدید و ناشناخته‌ای از گیاهان منطقه مطالعه شده شناسایی و معرفی می‌شوند. به طور مثال مردم قوم ترکمن از گیاه پونه معرفی (Mentha longifolia)، در درمان مشکلات معده و هضم غذا استفاده می‌کنند. در حالی که در منابع برای این گیاه اثرات درمانی چون بادشکن، صفرابر، خلط‌آور، ضد عفونی‌کننده، درمان آسم و سیاه‌سرفه ذکر شده [۳۵ - ۳۲، ۱۵، ۱] و در منطقه مورد مطالعه برای درمان عفونت‌های دستگاه تناسلی، زردی، نفخ معده و مسکن استفاده می‌شود. همچنین مردم ترکمن از گیاه آقطی (Sambucus ebulus)، برای درمان بیماری‌های پوستی و ناراحتی‌های معده استفاده می‌کنند و بر اساس منابع این گیاه اثراتی چون مسهل، مدر، معرق، رفع التهاب بافت‌ها، درمان ورم مزمن مفاصل و بیماری‌های جلدی دارد [۱۵]. در حالی که در منطقه مورد مطالعه از این گیاه برای رفع التهاب بافت‌ها، درمان عفونت و درد چشم، درمان قارچ بین انگشتان و ضد عفونی کردن زخم‌ها استفاده می‌شود. به همین صورت برای گیاه سرخه ولیک (Crataegus microphylla) در این منطقه خصوصیات ضد یبوست و تقویت‌کننده عضلات قلب گزارش شد. در حالی که در مطالعه شرق مازندران ویژگی‌هایی چون کاهش چربی و فشار خون برای این گیاه ذکر شده است [۶]. همچنین در حالی که برای گیاه گردو (Juglans regia L.) از قدیم گزارش‌هایی در مورد اثرات کاهنده قند و چربی خون وجود دارد، در این منطقه ویژگی‌های منحصر به فردی همانند درمان روماتیسم و سیاه سرفه و از بین بردن جرم دندان گزارش شده است [۳۵ - ۳۲].

با توجه به اینکه در مناطق مختلف برای استفاده از گیاهان دارویی آداب و رسوم متفاوتی وجود دارد، بنابراین گیاهانی که مصرف می‌شوند، روش‌های استفاده متفاوتی خواهند داشت. مثلاً ممکن است گیاهی که در یک منطقه برای درمان یک بیماری به صورت جوشانده مصرف می‌شود، در مکان دیگر و یا برای درمان بیماری دیگری، به صورت ضماد مصرف شود و یا

محلی آغوذ، برای سفید شدن و از بین بردن جرم دندان استفاده می‌شود. از عصاره پوست میوه انار (*Punica granatum*)، برای درمان زخم و التیام لثه بعد از کشیدن دندان استفاده می‌کنند. به همین ترتیب دم‌کرده و عصاره بخش هوایی گیاه مریم‌نخودی خزری (*Teucrium hyrcanicum*) با نام محلی گندم راجن، به عنوان ضد عفونی‌کننده، درمان زخم و دفع کرم استفاده می‌شود. از ضماد برگ گل ماهور (*Verbascum stachydidforme*) نیز برای درمان قولنج، به عنوان مسکن و ضد درد و از عصاره ریشه آن برای ضد عفونی کردن و سرباز کردن زخم و کورک استفاده می‌کنند (جدول شماره ۲). دو گونه گیاه دم‌اسب (*Equisetum* و *Equisetum arvense*) را برای درمان ورم و درد مفاصل و درمان کم‌خونی، بیماری قند و یبوست و نیز لطافت پوست مورد استفاده قرار می‌دهند. از پیچک جنگلی (*Calystegia sepium*) برای درمان جوش‌های صورت و سرماخوردگی و از پونه آبی (*Mentha aquatica*) نیز برای درمان ورم و درد مفاصل استفاده می‌شود. از بین گیاهان دارویی جمع‌آوری شده، گیاهان کاسنی (*Cichorium intybus*)، گل گاوزبان (*Echium amoenum*)، بارهنگ (*Plantago lanceolata* و *Plantago major*)، گزنه (*Urtica dioica*)، گزنه سفید (*Lamium album*)، درمنه خزری (*Artemisia annua*)، بنفشه (*Viola alba*) و پونه (*Viola odorata*)، پنیرک (*Malva neglecta*)، پونه (*Mentha longifolia*)، گردو (*Juglans regia*)، مرزنگوش (*Origanum vulgare*) و مریم‌نخودی (*Teucrium polium*)، از پیشینه مصرف سنتی گسترده‌ای برخوردار هستند و در منابع مختلف کاربردهای درمانی نسبتاً یکسانی برای این گیاهان ذکر شده است [۳۵ - ۳۲، ۱].

از جمله مطالعاتی که در مورد گیاهان دارویی مناطق هم‌جوار در شمال کشور انجام شده است می‌توان به مطالعه اتنوبوتانیکی منطقه ترکمن صحرا در شمال ایران اشاره کرد که در آن تعداد ۱۳۶ گونه دارویی با کاربرد محلی شناسایی و معرفی شده است [۱۵]. همچنین مطالعه دیگری در ارتباط با گیاهان دارویی منطقه شرق مازندران انجام شد که طی آن صرفاً پرکاربردترین گیاهان دارویی این منطقه شناسایی و ویژگی‌های

جدول شماره ۳ ارائه شده است.

نتیجه گیری

با توجه به نتایج به دست آمده در این مطالعه، منطقه زارم رود در شهرستان نکا به دلیل برخورداری از آب و هوا و اقلیم‌های متفاوت و بافت سنتی آن، از نظر تنوع گیاهان دارویی از غنای بالایی برخوردار بوده و گیاهان دارویی نیز به طور گسترده‌ای مورد توجه ساکنین منطقه می‌باشد. متأسفانه طی انجام مطالعه حاضر، چند نفر از افراد مطلع محلی فوت کرده و بخشی از این اطلاعات ارزشمند از بین رفت. همین امر نشان‌دهنده ضرورت انجام چنین پژوهش‌هایی در اسرع وقت و در مناطق مختلف کشور است، چرا که از طریق بررسی‌های علمی در طب سنتی اقوام مختلف، می‌توان به منابع جدیدی در درمان بیماری‌های مختلف دست یافت.

در دو مکان مختلف برای درمان یک بیماری، از دو گیاه متفاوت استفاده شود. مقایسه نتایج حاضر با نتایج مشابه در استان نشان می‌دهد که مردم منطقه زارم رود، از گیاهان دارویی پیرامون خود استفاده‌های منحصر به فردی دارند. این تفاوت‌ها که بیشتر به تفاوت در دانش سنتی استفاده افراد بومی از گیاهان دارویی هر منطقه مربوط می‌باشد، عموماً به نحوه مصرف، موارد درمانی خاص و نحوه فرآوری داروی گیاهی مربوط می‌باشد. برای نمونه همان طور که در جدول شماره ۳ نیز نشان داده شده است مردم قوم ترکمن گیاهان دارویی منطقه را بیشتر به صورت جوشانده و برای درمان بیماری‌های پوستی و قلبی - عروقی مصرف می‌کنند. در حالی که مردم منطقه زارم رود علاوه بر این روش از روش‌های دیگری چون دم‌کرده و یا ساخت ضماد و حتی به صورت خوراکی نیز برای درمان اختلالات دستگاه‌های گوارش، گردش خون و تنفسی از گیاهان دارویی استفاده می‌کنند. جزئیات بیشتری از مقایسه فرهنگ استفاده از گیاهان دارویی در دو منطقه مذکور در

جدول شماره ۳- مقایسه تنوع زیستی و کاربردی گیاهان دارویی منطقه مطالعه حاضر (زارم رود- شهرستان نکا) با منطقه ترکمن صحرا

زارم رود (شمال ایران، شهرستان نکا)		ترکمن صحرا (شمال شرقی ایران)	
مساحت	۶۰۹ کیلومتر مربع	بیش از ۱۵۰۰ کیلومتر مربع	
تعداد گونه‌های دارویی	۶۴ گونه	۱۳۶ گونه	
خانواده‌های غالب	Rosaceae, Lamiaceae, Asteraceae	Asteraceae, Lamiaceae, Apiaceae	
نحوه‌ی مصرف متداول	جوشانده و دم کرده، ضماد، خوراکی	جوشانده	
بخش‌های غالب استفاده شده	برگ (۲۷ درصد)، بخش‌های هوایی (۲۵ درصد)، میوه (۲۲ درصد)	برگ (۲۲ درصد)، میوه، دانه و بخش‌های هوایی (۱۲ درصد)	
بیشترین استفاده‌های دارویی گزارش شده	اختلالات گوارشی، گردش خون، تنفسی	ناراحتی‌های پوستی، قلبی - عروقی، کلیوی و تناسلی	

1. Mozaffarian V. Identification of medicinal and aromatic plants of Iran (In Persian). Farhang Moaser Publishers. Tehran. 2013, 1430 pp.
2. Falsetto S. Medicinal properties of aromatic plant families. Therapeutic properties in the same scented plant family. 2009, 120 pp.
3. Hazrat A, Nisar M, Shahjand Ahmad Sh. Ethnobotanical study of some elite plants belonging to Dir, Kohistan valet, Khyler pukhtunkhwa, Pakistan. *Pak. J. Bot.* 2011; 43 (2): 787 - 795.
4. Soltanipour M. Medicinal plants of Geno protected area (In Persian). *Pajouhesh & Sazandegi in Natural Resources* 2006; 18 (3): 27 - 37.
5. Ahmadi Sh, Babakhaloo P and Karimifar M. Medicinal Plants of Lorestan Province. *Yafteh* (Quaternary Research Journal of Lorestan University of Medicinal Sciences) 2010; 11 (5): 85 - 100.
6. Ahvazi M, Akbarzadeh M, Khalighi- sigaroodi F and Kohandel A. Introduce some of the Medicinal Plants Species with the most Traditional Usage in East Mazandaran Region. *J. Med. Plants* 1391; 44: 164 - 175.
7. Dolatkhahi M and Ghorbani Nohooji M. The Most Used of Medicinal Plants Species of Dashtestan (Bushehr Province), With Emphasize on their Traditional Uses. *J. Med. Plants* 1392; 11 (2): 85 - 105.
8. Iranmanesh M, Najafi Sh and Yusofi M. The Ethnobotanical Study of Medicinal Plants in Systan Region. *J. Herbal Drugs* 2010; 2: 61-68.
9. Mousavi A. Medicinal plants of Zanjan province. *Iranian Journal of Medicinal and Aromatic Plants Res.* 2004; 20 (3): 345 - 368.
10. Ahvazi M, Mozaffarian V, Nejdassattari T, Mojab F, Charkhchian M, Khaligh sigaroodi F and Ajani Y. Medicinal application of native plants (Lamiaceae and Rosaceae family) in Alamut region in Ghazvin province (in Persian). *J. Med. Plants* 2008; 24: 74 - 84.
11. Dolatkhahi M, Ghorbani Nohooji M, Mehrafarin A, Amini Nejad GH and Dolatkhahi A. Ethnobotanical study of medicinal plants in Kazeroon, Iran: Identification, distribution and traditional usage (In Persian). *J. Med. Plants* 2012; 42: 163 - 178.
12. Sharififar F, Koochpaieh A, Mottaghi M, Amiri khosravi A, Poormohseninasab A and Khodashenas M. Ethnobotanical Study of Medicinal Plants in Sirjan (Kerman Province). *J. Herbal Draugs* 2010; 3: 19 - 28
13. Hooper D and Field H. Useful plants and drugs of Iran and Iraq. Field museum of Natural History. *Botanical Series* 1937; 9 (3): 71- 241.
14. Shokri M and Safaian N. The study of medicinal plants in mazandaran (Northern Iran). *Acta Hort. (ISHS)*. 1992; 333: 165 - 174.
15. Ghorbani A. Studies on pharmaceutical ethnobotany in the region of Turkmen Sahra, north of Iran (Part1): General results. *J. Ethnopharmacol.* 2005; 102: 58 - 68.
16. Shokri M and Safaian N. Preliminary study of medicinal Trees and Shrubs of Hyrcanian Region. *Pazhohesh and Sazandegi* 1995; (27): 6- 10.
17. Habibi M and Ghorbani Nohooji M. Ethnobotanical Study of Paband National Park (Mazandaran Province). 2nd National Congress on Medicinal Plants 2013, 1237 pp.
18. Miraldi E, Ferri S and Mostaghimi V. Botanical drugs and preparation in the traditional medicine of west Azarbbaijan (Iran). *Journal of Ethnopharmacol.* 2001; 75: 77 - 87.
19. Rajaei P and Mohamadi N. Ethnobotanical study of medicinal plants of Hezar mountain allocated in south east of Iran. *Iranian Journal of Pharmaceutical Res.* 2011; 11 (4): 1153 - 1167.

20. Iranian department of Environment (Mazandaran province). Available at <http://mazandaran.doe.ir>.
21. Jones S.B and Luch Singer A.E. Plant systematic (Principles and Methods of Classification) (Translated By Rahiminejad M.R) Center of Academic Publication. Tehran, Iran. 2004, 343 pp.
22. Rechinger K.H. (ed.) Flora Iranica. Akademische Druck- u Verlagsanstalt, Graz. 1963-2005, Vol. 1 - 176. 17136 pp.
23. Assadi M, Maassoumi A.A, Khatamsaz M and Mozaffarian V. Flora of Iran (In Persian). Research Institute of Forests and Rangeland Press. Tehran. 1990 – 2010, Vol 1 – 58, 4500 pp.
24. Ghahraman A. Flore de l'Iran. Société nationale pour la conservation des ressources naturelles et de l'environnement humain avec la collaboration de l'Universite de Tehran. 1978, Vol. 1 - 26. 3250 pp.
25. Davis P.H. (ed.) Flora of Turkey. Edinburgh University Press, Edinburgh. 1965 - 1985, Vol. 1-11. 7789 pp.
26. Komarov V.L and Shishkin B.K. Flora of the U.S.S.R, (Translated, by Landau N, Lavoott R, Blake Z and Behrman L.). Keter and IPST press, Jerusalem. 1963 - 1974, Vol. 1 – 32. 19500 pp.
27. Judd W, Campbell C, Kellog E, Stivense P, Donoghue, M. Plant Systematic (a phylogenetic approach) Sinaur Association, Inc. Publishers. Sunderland, Massachusetts, USA. 2007, 565 pp.
28. Mozaffarian V. A dictionary of Iranian Plant names (In Persian). Farhang Moaser Publishers. Tehran. 1998, 750 pp.
29. Asri Y. Plant vegetation ecology (In Persian). Payame Noor University Press. Tehran, Iran. 2005, 200 pp.
30. Takhtajan A. Floristic regions of the world. University of California Press, Ltd. 1986, 522 pp.
31. Zohary M. On the Geobotanical structure of Iran (In Persian). Bulletin of the Research Council of Israel, Section Botany. 1969, 200 pp.
32. Mir-Heidar H. Plant Learning, Usage of plants in prevention and treatment of disease (In Persian). Daftare- Nashre - Farhange-Islami. Tehran. 2002. Vol. 1 - 5. 2698 pp.
33. Zargari A. Medicinal Plants, 6th ed. (In Persian) Tehran University Press. Tehran. 1997, Vol 1 - 5. 4854 pp.
34. Hadjiakhoondi A and Baligh N. Practical guidance of medicinal plants. Islamic Azad University Scientific Publication. Tehran, Iran. 2002, 282 pp.
35. Volak J and Stodola J. Plants medicinales (Translated by Saed Zaman). Ghoghnoos publication. Tehran, Iran. 1999, 366 pp.

